Libris
Respect pentru oameni și cărți

MINISTERUL EDUCAȚIEI NAȚIONALE

Stan STOICA

Dragoș Sebastian BECHERU

ISTORIE

Manual pentru clasa a V-a

EDITURA CD PRESS
www.cdpress.ro

Libris.ro
Respect pentru oameni și cărți

CUPRINS

Recapitulare inițială 8
Evaluare inițială 10

UNITATEA 1. Alfabetul Istoriei. Reconstituirea trecutului 11
Ce este Istoria? Izvoare istorice 12
Timpul istoric. Cronologia 13
Spațiul istoric 14
Recapitulare 15
Evaluare 16

Unitatea 2. Preistoria 17
Primii oameni 18
Revoluția neolitică 20
Inventarea metalurgiei 22
Recapitulare 25
Evaluare 26

Unitatea 3. Orientul Antic 27
Mediul natural și viața cotidiană în Orientul Antic 28
Temple și piramide 31
Orașul-stat Babilon 32
Popoare și civilizații pe harta Orientului Antic 34
Chinezii 36
Evreii 37
Inventarea scrierii – de la pictograme la alfabet 38
Epopeea lui Ghilgameș 41
Codul lui Hammurabi 42
Recapitulare 43
Evaluare 44

Unitatea 4. Civilizația greacă și sinteza elenistică 45
Mediul natural și ocupațiile grecilor 46
Ceramica: între utilitate și artă 49
Adevăr și legendă: miturile grecilor 50
Polisul – apariția și organizarea internă 52
Procesul de colonizare 53
Sparta 54
Atena 56
Histria, Tomis și Callatis 58
Războaiele medice 60
Bătălia de la Maraton 61
Războiul peloponeziac 62
Alexandru Macedon și civilizația elenistică 64
Frumos și cunoaștere în lumea greacă 66
Acropola ateniană 68
Jocurile Olimpice 69
Moștenirea lumii grecești 70
Recapitulare 71
Evaluare 72

Unitatea 5. Lumea romană 73
Fondarea Romei 74
Statul roman: expansiunea 76
Statul roman: apogeul 77
Statul roman: decăderea și dispariția 78
Armata romană 79
Viața cotidiană în lumea romană 80
Orașul și monumentele publice 82
Pompei, orașul îngropat de viu 84
Colosseum și gladiatorii 85
Zeii și templele romanilor 86
Creștinismul 87
Romanizarea 88
Recapitulare 89
Evaluare 90

Unitatea 6. Geto-dacii 91
Geții și dacii – rânduieli, obiceiuri, credințe 92
Burebista 94
Războaiele daco-romane 95
Recapitulare 97
Evaluare 98

Unitatea 7. Civilizația islamică 99
Islamul – credința, apariția și expansiunea sa 100
Recapitulare 103
Evaluare 104

Unitatea 8. Europa Medievală 105
Formarea popoarelor europene 106
Popoarele romanice. Etnogeneza românească 108
Europa creștină în mileniul I 110
Creștinarea francilor. Carol cel Mare 112
Imperiul Bizantin 113
Viața cotidiană în Evul Mediu (I) 114
Viața cotidiană în Evul Mediu (II) 116
Domeniul feudal 118
Cavalerism și onoare 120
Cruciadele – prima expansiune europeană 122
Orașul medieval – spațiu al libertății 124
Catedrale și universități 126
Statele medievale din Apusul Europei 128
Lumea românească. Statele medievale românești 132
Diversitate culturală în lumea românească 134
Recapitulare 135
Evaluare 136

Libris.RO
Respect pentru oameni și cărți

Unitatea 1

Alfabetul istoriei. Reconstituirea trecutului

Imagine dintr-un muzeu

Cercetare arheologică

În această unitate vei învăța:

- Ce este Istoria
- Ce sunt izvoarele istorice
- Cum se măsoară timpul istoric
- Care sunt epocile istorice
- Cum influențează mediul viața oamenilor

Proiect multianual (pentru clasele V-VIII)

Realizează un dosar cu informații despre vizitele tale la muzee și la alte obiective istorice, care să cuprindă fotografii, date despre anumite exponate și impresiile personale, sub forma unui jurnal.

Libris.ro
Respect pentru oameni și cărți

Tu ți-ai făcut arborele genealogic?

Ce este Istoria? Izvoare istorice

Amintește-ți câteva tipuri de izvoare istorice.

Istoria este știința care reconstituie povestea unei vieți. A vieții întregii omeniri! De la nașterea ei, adică de la apariția omului pe Pământ, până în prezent! Din tot trecutul omenirii, urmărim mai ales ceea ce a dus la **evoluția** acesteia.

Simțim nevoia de a cunoaște trecutul pentru a înțelege prezentul. Și pentru a construi viitorul, pe baza unei experiențe de viață! Cei care se ocupă cu aflarea trecutului sunt istoricii.

„Magia" pe care o fac istoricii, de a afla ce s-a întâmplat în urmă cu mii de ani... sau mai recent, se bazează pe **izvoare istorice**. Acestea sunt dovezi, urme materiale, mărturii care ne-au rămas de la oamenii din trecut. Ele sunt surse de informații. Pe baza lor se scrie Istoria.

Izvoarele sunt clasificate, îndeosebi, în două categorii:

Izvoare scrise: inscripții, documente vechi, cărți, hărți, ziare, monede, scrisori;

Izvoare nescrise: ruinele unor construcții, morminte, unelte, arme, bijuterii, vase de ceramică, picturi rupestre.

În general, izvoarele istorice sunt scoase „la lumină" de către **arheologi**.

Ulterior, sunt păstrate în muzee, arhive, biblioteci, laboratoare de cercetare.

Sursa 3 (▲) Hieroglife egiptene, traduse de un cercetător englez

- Precizează o diferență între această scriere și cea pe care o folosim noi astăzi.

Sursa 1a (◄) și 1b (►) Instrumente și suporturi pentru scris

- Identifică instrumentele și suportul de scris și de stocare din imaginile de mai sus, apoi efectuează următoarele sarcini:
  1. Numește instrumentul care asigură cea mai mare viteză de scriere, dintre cele două;
  2. Menționează un dezavantaj al metodei de scriere folosite în imaginea 1a, față de cea din imaginea 1b;
  3. Scrie-ți părerea privind modalitatea în care stocarea și multiplicarea informațiilor poate contribui la evoluția societății.

Sursa 2 (▲) Ruinele cetății Palmyra, Siria

- Menționează două informații pe care le transmit ruinele din imagine despre oamenii din trecut.

clic

1. Rezolvă rebusul din manualul digital pentru a afla un sinonim pentru cuvântul evoluție.
2. Joacă-te pe manualul digital! Împarte izvoarele istorice în cele două categorii: scrise și nescrise.

Libris.RO
Respect pentru oameni și cărți

Timpul istoric. Cronologia

Amintește-ți organizarea calendarului actual, pe săptămâni, luni și ani.

înainte de Hristos (**î.H.**) sau **înaintea erei noastre** (**î.e.n.**) anii sunt numărați descrescător

după Hristos (**d.H.**) sau **era noastră** (**e.n.**) anii sunt numărați crescător

Secolul al XXI-lea î.H. (2100–2001) ··· Secolul I î.H. (100–1) **Anul 1 (Anul nașterii lui Hristos)** Secolul I d.H. (1–100) ··· Secolul al XXI-lea d.H. (2001– până în prezent)

Istoricii sunt întotdeauna preocupați de ordinea în care s-au petrecut evenimentele din trecut, pentru a le putea înțelege mai bine cauzele.

Pentru măsurarea timpului, în cultura noastră, istoricii numără anii, în mod convențional, folosind ca reper momentul nașterii lui Iisus Hristos.

Disciplina care stabilește succesiunea evenimentelor istorice poartă numele de **cronologie**. Unitățile cronologice sunt anul (365/366 de zile), deceniul (10 ani), secolul (100 de ani), mileniul (1 000 de ani) și erele (înainte de Hristos și după Hristos). Numărăm anii de după Hristos în ordine crescătoare, iar pe cei de dinainte de Hristos, în ordine descrescătoare.

Instrumentul folosit de istorici pentru a marca ordinea evenimentelor este **axa cronologică**. Aceasta este o scară a timpului pe care sunt însemnate principalele evenimente.

Timpul istoric este împărțit în epoci istorice deoarece omenirea a avut, în trecutul ei, mai multe faze de evoluție. Epocile se deosebesc între ele prin modul de organizare și de viață al oamenilor, nivelul de dezvoltare tehnologică, relațiile sociale, preferințele estetice etc.

Epocile istorice sunt: Epoca Preistorică, Epoca Antică, Epoca Medievală (Evul Mediu), Epoca Modernă și Epoca Contemporană. Ele ar putea fi considerate și „vârste" ale omenirii, prin analogie cu vârstele omului. Astfel, perioada de început a istoriei, când oamenii au început să acumuleze cunoștințe și să utilizeze scrierea, poate fi considerată „copilăria" omenirii.

Poți vedea caracteristicile fiecărei epoci pe manualul digital și te poți juca aranjând epocile în ordine cronologică.

1. Precizează secolul și mileniul în care te afli.
2. Precizează limitele cronologice ale secolelor IV î.H. și III î.H.
3. Calculează câți ani se află în intervalul 753 î.H.-476 d.H., folosind simularea (modelul) din manualul digital. Vei putea afla astfel durata existenței Romei antice, despre care vei studia în acest an școlar.

Sursa 1 **Calendar solar egiptean, Templul Kom Ombo, Egipt, sec. II î.H.**

Calendarul vechilor egipteni avea 365 de zile pe an, împărțit în 3 cicluri de 120 de zile. La sfârșitul acestora se adăugau 5 zile.

APLICAȚIE

AXĂ CRONOLOGICĂ. Realizează o axă cronologică a principalelor evenimente din viața ta. Întreabă-ți părinții și bunicii.

Libris.RO
Respect pentru oameni și cărți

De ce crezi că hărțile sunt importante și pentru istorici?

Spațiul istoric

Amintește-ți care sunt elementele unei hărți.

Spațiul istoric este mediul geografic în care au evoluat comunitățile umane. Formele de relief, clima, prezența sau absența apelor au influențat ocupațiile, modalitățile de comunicare, de transport și chiar de organizare ale oamenilor.

Îndeosebi în Epoca Preistorică, dependența oamenilor de resursele din natură (vegetație, faună) a fost totală.

Majoritatea civilizațiilor antice au apărut în zone de câmpie și în apropierea unor mari fluvii. În aceste locuri, oamenii puteau să-și producă hrana cultivând pământul și irigând ogoarele. Puteau pescui și transporta mărfuri pe apă.

Spațiul istoric este reprezentat prin **hărți istorice**. Acestea pot reda zonele de răspândire ale unor popoare sau religii, granițele unor state, direcția de deplasare a unor populații.

Hărțile ne ajută să vedem vecinătățile, să comparăm dimensiunile unor state, să înțelegem conflictele dintre popoare pentru anumite teritorii.

Sursa 1 (▲) Harta lumii desenată de Pietro Coppo, Veneția, 1520

Sursa 2 (▲) Harta lumii azi: continentele locuite

1. Compară cele două hărți. Menționează o asemănare și o deosebire.
2. Numește două continente cu care se învecinează Europa.

APLICAȚIE

Dezbatere. Realizați o dezbatere cu tema *Mediul și dezvoltarea*. Pentru aceasta, descrieți un sat de munte, respectiv, unul situat pe malul unui fluviu, având în vedere resursele și oportunitățile oferite de mediul natural, ocupațiile posibile, avantajele care pot duce la dezvoltare, riscurile existente.

Împărțiți în două grupuri, elevii vor susține avantajele oferite de munte, respectiv, de fluviu, pentru dezvoltare.

Libris.RO
Respect pentru oameni și cărți

Recapitulare

Completează spațiile libere cu expresiile și cuvintele potrivite din lista de mai jos.

Istoria este știința care studiază _____ omenirii.

Simțim nevoia să cunoaștem trecutul pentru a înțelege _____.

Scrierea Istoriei se bazează pe izvoare istorice. Izvoarele pot fi _____ sau _____.

Urmele materiale ale vieții oamenilor din trecut sunt scoase la lumină de _____.

Ele sunt păstrate în arhive, biblioteci, laboratoare de cercetare și _____.

Unitățile de timp istoric sunt anul (365/366 de zile), deceniul (10 ani), _____ (100 de ani), mileniul (1 000 de ani) și erele (înainte de nașterea lui Hristos și după nașterea lui Hristos).

Anii de dinainte de Hristos se numără în ordine _____.

Instrumentul folosit de istorici pentru a marca ordinea evenimentelor este _____.

Timpul istoric este împărțit în epoci. Epocile istorice sunt: Epoca _____, Epoca _____, Epoca Medievală, Epoca _____ și Epoca _____. Spațiul istoric este mediul geografic în care au evoluat comunitățile umane.

Formele de relief, clima, prezența sau absența apelor au influențat _____, modalitățile de comunicare, de transport și chiar de organizare ale oamenilor.

Spațiul istoric este reprezentat prin _____.

Listă de cuvinte și expresii

Antică	Contemporană	hărți istorice	nescrise	prezentul
arheologi	descrescătoare	Modernă	ocupații	scrise
axa cronologică	evoluția	muzee	Preistorică	secolul

Axă cronologică a Epocilor istorice

Libris.ro
Respect pentru oameni și cărți

Evaluare

Organizează

I. Stabilește corespondența între coloanele *A* și *B*.

A	B
1. Secol	**a)** 1 000 de ani
2. Deceniu	**b)** 100 de ani
3. Mileniu	**c)** 10 ani

II. Organizează exemplele de izvoare istorice de mai jos în cele două categorii: scrise și nescrise.

Listă izvoare istorice: *hărți, monede, unelte, cărți, podoabe, arme, morminte, inscripții.*

Izvoare scrise	Izvoare nescrise

III. Precizează mileniul și secolul în care se încadrează anii 509 î.H. și 313 d.H.

IV. Precizează primul și ultimul an din secolul XX d.H.

V. Observă imaginile și completează pentru fiecare denumirea epocii istorice corespunzătoare.

Epoca _____

Epoca _____

Epoca _____

Epoca _____

Epoca _____

Spune-ți părerea

Identifică două avantaje (resurse, facilități) oferite de un mare fluviu locuitorilor de pe malurile sale. Spune-ți părerea despre modul în care acestea influențează viața oamenilor.

Aplică

Analizează datele din tabel. Calculează căror ani din calendarele ebraic și musulman îi corespunde anul 1492 d.H., când Cristofor Columb a descoperit America. Folosește modelul din manualul digital, fișa *Modele de calcul cronologic*.

Evenimentul de la care începe măsurarea timpului	Calendarul	Anul acelui eveniment, raportat la era creștină
Facerea Lumii	Calendarul bizantin	5 508 î.H.
Începutul activității lui Mahomed	Calendarul musulman (Hegira)	622 d.H.

AUTOEVALUARE

SUBIECT	ORGANIZEAZĂ: 60 de puncte	SPUNE-ȚI PĂREREA: 10 puncte	APLICĂ: 20 de puncte	OFICIU: 10 puncte
Punctaj maxim	I. 3 x 5 = 15 puncte II. 8 x 1 = 8 puncte III. 2 x 6 = 12 puncte IV. 2 x 5 = 10 puncte V. 5 x 3 = 15 puncte	10 puncte	2 x 10 = 20 de puncte	
Punctajul tău				TOTAL:

Libris.ro
Respect pentru oameni și cărți

Unitatea 2
Preistoria

Pictură rupestră, peștera Lascaux, Franța

Desene în piatră, Tanum, Suedia

Pictură rupestră, peștera Lascaux, Franța

Venus din Brassempouy

În această unitate vei învăța:

- Ce este preistoria
- Cum a apărut omul
- Cum a fost descoperită agricultura
- Pentru ce a fost inventată metalurgia

Istoria de lângă noi

clic

Descoperă în manualul digital o hartă cu muzee, exponate, situri arheologice și monumente din România, reprezentative pentru tema unității.

Libris.RO
Respect pentru oameni și cărți

Unde crezi că au apărut primii oameni?

Primii oameni

Amintește-ți principalele epoci ale istoriei.

Preistoria este prima epocă istorică și cea mai lungă. Ea durează de la apariția omului și până la inventarea scrisului.

Teoria evoluției a fost elaborată de **Charles Darwin** și a explicat modificarea organismelor și a speciilor de-a lungul timpului prin „supraviețuirea celui mai bine adaptat la mediu". Aplicată la om, teoria evoluției contrazicea punctul de vedere al religiei privind apariția omului.

Specia umană își are originile în Africa de Est, într-o zonă de savană. Cel mai vechi strămoș cunoscut al omului (*australopitecul*) datează de acum peste 3 200 000 de ani. Fosilele sale au fost descoperite recent în Etiopia. Omul și primatele (maimuțele) au un strămoș comun, evoluând diferit în ultimele 8 000 000 de ani.

Astfel, trecând de la un mediu cu copaci la ierburi înalte, strămoșii omului au evoluat către mersul **biped**, învățând să folosească mâinile pentru treburi utile supraviețuirii precum procurarea hranei și apărarea de prădători. Din Africa, oamenii s-au răspândit pe tot cuprinsul planetei, adaptându-se la mediu și modificându-l pentru nevoile sale de adăpost și hrană.

La începutul Preistoriei, oamenii erau **vânători-culegători** nomazi, care migrau constant în căutarea de plante hrănitoare și animale sălbatice ușor de vânat, pentru a-și asigura supraviețuirea.

Sursa 1 (▲) Unelte preistorice din cremene (piatră)

Sursa 2 (▼)

Învățăm direct din izvoare istorice

„[Evoluția este] o lege generală, care duce la dezvoltarea tuturor ființelor organice, și anume, [că] se multiplică, se diversifică, lasă pe cel mai puternic să trăiască și pe cel mai slab să moară."

Charles Darwin, *Originea Speciilor*

Sursa 3 (▼) Harta răspândirii omului pe glob

Omul s-a răspândit din Africa spre Asia și Europa. Descoperirile recente sugerează că America a fost populată atât dinspre Europa, cât și dinspre Asia, cum se credea până acum.

Libris.RO
Respect pentru oameni și cărți

O specie sau mai multe?

Homo sapiens sau omul modern a apărut acum cel puțin 200.000 de ani și mult timp a fost vecin în Asia și Europa cu rudele sale *Homo neanderthalensis* și Denisovanul, cu care s-a și amestecat parțial. Au rămas, însă, specii diferite și *Homo sapiens* a supraviețuit până azi pentru că s-a adaptat la mediu cel mai bine și mai rapid.

Gorilă Cimpanzeu Om

Sursa 4 (▲) Scheletul omului și al unor primate mari

Sursa 5 (▲) Omul de Neanderthal (stânga) și omul modern

- Alcătuiește o listă cu principalele deosebiri dintre *Homo sapiens* și *Homo neanderthalensis*

Sursa 6 (▼)

„Atunci, luând Domnul Dumnezeu țărână din pământ, a făcut pe om și a suflat în fața lui suflare de viață și s-a făcut omul ființă vie [...]. Atunci Domnul Dumnezeu a trimis un somn adânc peste om, și omul a adormit; Domnul Dumnezeu a luat una din coastele lui și a închis carnea la locul ei. Din coasta pe care o luase din om, Domnul Dumnezeu a făcut o femeie și a adus-o la om [...]."

Vechiul Testament, Facerea

- Cum e prezentată originea omului de către religia creștină?

Sursa 7 (▲) *Crearea lui Adam*, pictură realizată de Michelangelo în Capela Sixtină din Vatican, în jurul anului 1512

DICȚIONAR

Biped = (mers) pe două picioare, cu spatele drept.

Savană = zonă de vegetație în regiuni calde, tropicale, cu ierburi înalte și dese și puțini copaci.

Specie = totalitatea organismelor suficient de apropiate biologic între ele, astfel încât să poată avea urmași.

APLICAȚII

1. **Portofoliu.** Alcătuiește un portofoliu de 1-2 pagini în care să descrii modul în care alte culturi explică apariția omului.
2. Imaginează-ți că ești un membru al speciei *Homo sapiens* care întâlnește pentru prima dată un *neanderthal*. Descrie în maximum o pagină modul în care interacționezi sau încerci să comunici prin gesturi și mimică.